

Futala Tibor 75 éves

Hetvenöt éves lett Futala Tibor. Illik ilyenkor elálmélni: már hetvenöt éves, ki hinné? hetvenöt éves, pedig csak a minap is... hetvenöt éves, pedig hisz milyen fiatal, mennyire köztünk van, mennyire nem egy magas (viszonylag magas) életkor ormáról néz le ránk stb. Ezek a kérdések, ezek az ámuldozások, ezek a töprengések vele kapcsolatban csak félig-meddig jogosultak. Mert Futala Tibor ma már történelem. Valóban orom az az életkor amelyről letekint ránk, pontosabban, amelyre feltekintünk mi, ha rá gondolunk. Futala Tibor felvidéki születésű. édesapja Érsekújvár mellett volt körjegyző, a családot 1948-ban telepítették ki, telepítették át Magyarországra, Móra, ahol Futala Tibor húga ma is él abban a házban, amelyet aznap délelőtt hagytak el a „svábok”, amikor délután, Futaláék megérkeztek (a paprikás krumpli illata még jól érezhető volt). 1956-ot Futala – felnőtt fejjel – Debrecenben élte meg. Történelemlétkönyvekben, a múlt század historikumát bemutató–feldolgozó munkákban a kitelepítések, az ötvenes évek, 1956 több korszakkal, főfejezettel napjaink bemutatásai előtt állanak. Tananyag ma már minden, ami Futala Tibor számára gyerekkori trauma, zsigerileg érzett-érezkelt korhangulat, korszak-életérzés, érett ésszel megélt eseménysor, a mindennapok „hordaléka” volt. És nemcsak a nagy történelem vonatkozásában van ez így. Ha Futala Tibor – könyvtár szakon végzett – egyetemi éveiről szól, Sebestyén György tanszéktörténeti monográfiájának kezdő passzusai idéződnek fel hallgatói tudatában, ha debreceni – Egyetemi Könyvtárbéli – élményeiről beszél vagy az Országos Széchényi Könyvtárban töltött idejéről, a minisztérium Könyvtári Osztályán végzett munkájáról, a KMK-ról (ma már ezt a rövidítést is illik feloldani: Könyvtártudományi és Módszertani Központ) vagy akár utolsó munkahelyéről, az OMIKK-ról (Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár, ma már nincs is ilyen önálló intézmény) ejt szavakat, szinte a hazai könyvtártörténet régmúltjában járunk. És ennek a régmúltnak, e ma már – mint láttuk – sokszor nem is létező intézményeknek Futala Tibor nemcsak munkatársa, hanem jellegadó, meghatározó szereplője, vezetője volt (vezetője volt a Könyvtári Osztálynak, igazgatója az OMIKK-nak, „kívülről” is egyik szürke [jjj, dehogyis szürke, inkább ropant színes] eminenciása a KMK vezetői, szellemi elitbéli stábjának), tetteit, koncepcióit, munkáit az első helyek egyikén tartja számon a szakmai köztudalom. Szóval Futala Tibor immár valóban történelem.

Valóban az lenne? Ugyan, dehogyan az! Hiszen nincs, nemigen lehet olyan kezdő könyvtárospalánta, főiskolai vagy egyetemi, vagy akár könyvtárosasszisztens-képzős hallgató, aki ne találkoznék Futala Tibor nevével – a kötelező olvasmányok listáján. Nincs és nemigen képzelhető olyan könyvtáros szakember, aki, ha olvassa, lapozgatja a könyvtári szakirodalmat, a Tudományos és Műszaki Tájékoztatást, a Könyvtári Figyelőt, a 3K-t (stb.), ne lelne – méghozzá igen sűrűn – Futala Tibor által jegyzett, Futala névvel aláírt cikket, ismertetést, recenziót, referátumot. Futalára – tetszik vagy nem – figyelni kell, írásait olvasni muszáj, Futala folyamatosan

jelen van a mi (könyvtárosi) életünkben. És jelen vannak nála, a lakásán, ahonnan már ritkán mozdul, mozdulhat ki, a mai magyar könyvtárügy illusztris képviselői: a régi, „nagy” idők tanúi, Futala Tibor harcostársai, kollégái, barátai (szinte kivétel nélkül a könyvtárosok közül kerülnek ki), de felkeresik őt kezdő, a pályán éppen induló fiatalok is (tehetik ezt minden protekció, beajánlás nélkül is) tanácsért, biztatásért, szakmai útmutatásokért. És a vele történt beszélgetések, konzultációk, kötetlen és sokszor százfelé indázó csevegések sohasem ártatlanok. Megtermékenyítők a beszélgetőpartner, a csevegésben résztvevők számára. E sorok írója számtalan olyan cikkről, elképzelésről, a gyakorlatba is átvitt megfontolásról tud, amelynek érdemi szerzője tulajdonképpen Futala Tibor volt, ha persze copyright ezt sohasem is jelöli. (Hogyne tudna ilyesmikről, hisz ő maga is sokszor lopott – ötleteket, témákat, koncepciókat – Futala Tibortól, a legtöbbször éppen olyanokat, amikért aztán dicséretet, pozitív visszajelzést kapott. Hogy ki az érdemi szerző, senki sem tudja, tudhatja, hiszen a „tolvaj” nem dicsekszik tetteivel, de Futala maga sem tartja számon az ilyesmit. Még olyan is volt, hogy Futala maga is visszajelzett neki: elégedett az írással, amelynek pedig éppen ő volt az igazi, az érdemi szerzője.) Futala tehát minden más, csak nem történelem, hanem aktualitás, friss, mai információ, számvetésre készíthető koncepció, megfontolás, kritika. Hogyan állunk tehát vele?

A német filozófiában egykor (az értékfilozófia csúcsra járatása idején) szinte kötelező penzum volt azt latolgatni, vajon a szellem, a gondolat, az írás nagyjai az igazán nagyok-é, avagy a pálma a tettek, a cselekvések, a gyakorlat embereinek jár ki. (A kérdés manapság, posztmodern köntösben újraéledni látszik, mondjuk Joachim Ritter, Odo Marquard vagy Peter Sloterdijk megfontolásaiban.) A mi témánk szempontjából semmi szükség nincs a kérdés eldöntésére. Futala Tibor mindkettő. Mutatta ezt már indulása is: egyetemistaként a régi könyvek, a régi nyomdászat kérdései izgatták elsősorban. Nagy nyomdásztörténeti tanulmányt írt (csak később jelent meg a debreceni egyetemi könyvtári évkönyvben), ám a szaktanulmány írása közben, azzal párhuzamosan ősnymtatványok felvételével, katalogizálásával foglalkozott az Országos Széchényi Könyvtárban. És ez a kettősség jellemezte szinte minden életszakaszában. A debreceni Egyetemi Könyvtárban – többek között – a folyóiratok felvételével foglalkozott, egyúttal azonban a dolog elméletével is, annál is inkább, mivel Csúry István épp akkor kívánta átalakítani a „régit”, „elavult” gyakorlatot valami szovjet mintájú újra, és Futala szakirodalommal bőségesen alátámasztott, elméleti fejtegetésekkel körülbástyázott érvrendszerére volt szükség ahhoz, hogy ne Csúry – később önmaga által is meghaladott – megtagadott – koncepciója győzedelmeskedjék. A legjobb példa azonban valószínűleg Futala Tibor minisztériumbéli, a minisztérium Könyvtári Osztályán végzett munkálkodása. Az ő reszortja a közművelődési könyvtárak ügye volt. Akkor alakult, akkor alakították ki a közművelődési könyvtárak, alapjában véve máig érvényes, máig élő, módosulásaiban is jól felismerhetően meg- és fennmaradt szisztémáját. Természetesen állandó harcban az ellenkoncepciókkal, az ideológiai célkitűzésekkel, a szörnyű, a hatalom által azonban mindenkor kiemelten preferált, az információval szembeállított, a nevelésre, a szocialista embertípus kialakítására koncentráló, az egyéni tájékozódással, az egyéni döntéssel, a szabad (információ)választással szemben az állítólagos közösségi „értékekre” apelláló elképzelésekkel. De nemcsak azokkal. Sajnos, a korszak szaksajtója alig-alig feltárt. Pedig ilyen szempontokból is érdekes és fontos lenne a különböző szakcikkeket áttekinteni. Kiderülne, hogy nemcsak két – egy

hivatalos–ideologikus, és egy nyugatias, információ-irányultságú – koncepció vetélkedett egymással (persze korántsem azonos hatalmi–befolyási súllyal). Hisz jelen voltak a közművelődési könyvtári koncepciók ellenlábasaiként a tudományos és szakkönyvtári elképzelések is, ők maguk is szembenállva ugyan az ideológiával, de szemben egyúttal a public library-típusú közművelődési könyvtári projektekkel is. Nos, nem könyvtártörténetet írunk most, talán elég annyit feljegyeznünk, hogy Futala e csaták, e koncepciók küzdelmei, a nyugatias típusú könyvtárügy egyik legfontosabb protagonistája, bajnoka volt és maradt a happy endinges végkifejletig. És ez a harc egyszerre volt tett és gondolat, gyakorlat és elmélet, köznapi munka és irányítás és szellemi, elméleti, teoretikus vizsgálódás. Ez ellenpólusok szerves, organikus egysége valósult meg Futala Tibornál, aki hol a vidéket járta (aligha van magyar falu, ahol ne fordult volna meg), hol „anyagokat”, „paper”-eket gyártott, cikkeket és vitacikkeket írt, a külföldi példákat szemlélte, koncepciókat alakított ki, és persze „tálalta” is őket. Szakcikkei nemcsak a korabeli sajtó kiemelkedő minőségű darabjai, a standard szakirodalomhoz tartoznak ma is mindahányan. Pedig a ki nyomtatott írások csak a jéghegy csúcsai. A belső anyagok, akták, feljegyzések, előterjesztések (stb.) terén is excellált Futala Tibor, és ezekben a kéziratban, hivatali anyagként fennmaradt, vagy fenn sem maradt dokumentumokban is érezni lehetett, érezni lehetne (ha akadna kutató, aki beleásná magát beléjük) a szellem, az igazi szakmai szellem és éthosz „szárnysuhogását”. Tett és gondolat sajátos, „futalai” egységéről van itt szó.

Egy nagy filozófus írta volt egyszer: „A merőben *történeti nagyságok* azt, amit hoztak, hiánytalanul beleépítik szellemi városunk alapjaiba és falaiiba. A gyanútlan unokák biztonságban és jólétben laknak benne, és nem igen veszik észbe, hogy minden biztonságuk és jó módjuk ezeken a láthatatlan alapokon és önzetlen névtelenségbe vonult falakon nyugszik. Az eszmélő történetkutató azonban megcsinálja, legalább gondolatban, az experimentum crucis: számba veszi, milyen omlás és pusztulás következne, ha ezek az alapozók egy szép napon fölmondanák történeti hivatásukat. A nagy gondolkodók másik csoportja is lerója a történeti hivatásnak ezt a névtelen adóját, melyet akárhányszor a szakmai kézikönyvek sem vesznek jegyzékbe. De nagyságuk és szerepük ebben nem merül ki... Ők itt állnak és élnek közöttünk...”. Aki ezeket a sorokat írta, Szent Anzelm kapcsán elmélkedett. Róla írta az alábbi sorokat is: „...aziránt nincs kétség, hogy... bárhol összegyűlnek ketten-hárman a... tudományosság gondolata nevében, ott Szent Tamás és Szent Ágoston mellett ő is megjelenik és szót kér, s szavát nem lehet büntetlenül tudatlanra venni”. Én azt hiszem, hogy ha – könyvtárosok – összegyűlnek ketten-hárman a szakma jegyében, ott Sallai István és Sebestyén Géza *mellett* Futala Tibor is megjelenik és szót kér. Csak szóljon még hozzánk sokáig, igen sokáig úgy, ahogy azt megszoktuk tőle. Isten éltesse nekünk! (VK)

Pallaghy Andrásné (1950–2003)

Ötvenhárom évesen, szívszorító körülmények között távozott, csendben...

Termékeny harminc évet töltött el a Miskolci Egyetem Központi Könyvtárában (1969–1999), utána a fővárosba költözött. Miskolcon folyóiratok kezelésével indult a szakmai pályán. Munkavégzésének minősége hamarosan csoportvezetői, osztályvezetői szintre emelte. Maradandóan rakta rendbe ezt a területet, ami szép teljesítmény egy nagy egyetemen, a központosított ellátás állomány-nyilvántartás és szolgáltatás korszerűvé tett rendszerében. Azután az olvasószolgálatot kapta meg, ideértve a tájékoztatást is. További szakmai „teheradományok” is jöttek. Harminc évesen igazgatóhelyettes, később főigazgató-helyettes lett. Az ELTE és a SOTE könyvtárakkal közösen meghonosított HORIZON számítógépes könyvtári rendszer miskolci témagazdájaként úttörő szerepet teljesített. És még egy feladat: az 1990-es években bekapcsolódott a „könyvtári informatika” című egyetemi tantárgy oktatásába.

E példátlan terhelés mellett – bírálhatatlan derekas helytállást nyújtva – folyton tanult. Szegényes ifjúkori viszonyai folytán nem jutalmazta meg a sors a nappali egyetemi évek örömeivel. A munka mellett két főiskolán és az ELTE-n szerzett oklevelet.

Dolgozott nagyszerűen, tanult folyamatosan, gyarapította ismereteit kiemelkedően.

Két gyermeknek adott életet, és nevelte őket példás anyaként, tartotta össze a családot, néha mostoha viszonyok között is.

Személyes számadásom is van róla. Tizenkét évig volt általános helyettesem a könyvtár vezetésében. Reá támaszkodva tettem csak meg, hogy a könyvtár szakos vezetői teendőit el tudtam végezni délelőttönként, a délután pedig a kutatás és az oktatás örömteli időszakára volt. Rendszerint – tudtom nélkül – elismította, feloldotta azokat a feszültségeket, amelyek egy intézmény életében időnként feltűnnek. Mentésített engem. A könyvtárat védve, de empátiával és sikerrel képviselte az intézményt akár a takarítónő előtt, vagy éppen az egyetemi tanárt segítette munkájában. Máskor hazai és nemzetközi szakmai szervezetek fórumain, akár idegen nyelveken is tette dolgát.

Zártlelkű volt, de csak saját ügyeiben, keveseket engedett közel magához. De hallottam bensőséges oldódásairól, odaadó melegségről, és szeretethiányról, szeretetvágyról is beszélni. Nyitott volt teljesen a szolgáló, szolgáltató könyvtárosi minőségben.

A végzet gyilkos csapásának híre úgy vágott engem is földhöz, mint '44-ben a bombaközelség felejthetetlen légörvénye. Nem tudtuk, ma sem tudjuk pontosan, mikor, mi végett billent meg magabiztos egyensúlyában. Csak sejjük, hogy ön-emésztő zárkózottsága, finomra hangolt lelkiségének érzékenysége, a külvilág nem válogató nyomása és talán a mi figyelmünk hiátusa egyaránt felelősek meg-roppanásáért.

Próbáltuk segíteni, amikor ismertté vált a létező baj. Ő maga is kísérletet tett, új erőt akart még mozgósítani. Doktorálni készült, valamennyi vizsgáját abszol-válta. De György Aladár életpályájáról készülő disszertációja félidejében, 2003. november 25-én kezéből földre hullott a toll...

Szívünkben, lelkünkben őrizzük sokan képmását, jóságát, emberségét.

Zsidai József